

Adolph Tidemands kjente maleri Haugianerne fra 1852 viser en ulovlig gårdsandakt.

INNHold:

Lederen har ordet	s.1
Aktstykker fra Karmøy i saken mot Hans Nielsen Hauge	s.3-10
Då engelskmannen vilde ta Skudeneshavn	s.12-13
Karmøys lokalhistorie i bilder	s.14-16
Bokn og Nautøy	s.17-19
Plan for Fattig-Væsenet i Skudenesnes og Torvestad av 1782	s.20-23
Kuriositeter og snurrepiperier	s.24-25
Syn og segn: << MOD >>En mystisk sykdom i gamle dager.	s.26-27

Styret i Slektsforum Karmøy:**Leder:**

Johannes Hellesland

Nestleder:

Svein Erik Tindeland.

Styremedlemmer:

Odd Magne Dalsvåg

Tor Inge Dahl

Johan Gerhard Fjell

Varamedlemmer:

Odd Magne Olsen

Arne Edvin Dahl

Kasserer:

Birger J. Normes

Slektsforum kan kontaktes på:

Boks 135

4281 Skudeneshavn

Kontoradresse:

Dr. Jensensvei 2

4280 Skudeneshavn

Kontortid:

Tirsdag: kl. 1800-2100

Telefon:

52 81 55 67

E-mail:

slektsforum.karmoy@c2i.net

Hjemmeside:[http://www.slektsforu
mkarmoy.no](http://www.slektsforu
mkarmoy.no)**Redaksjonen:**

Odd Rune Olsen

[oddruneolsen@yahoo.
no](mailto:oddruneolsen@yahoo.
no)**LEDEREN HAR ORDET:**

Vi er nå kommet så langt at kirkebøkene er lagt ut på vår hjemmeside og kan brukes, og det neste blir nå å lage en start side med en god brukerveiledning.

Så vil oppdateringer komme etter hvert som de blir skrevet. Vi skylder en stor takk til de som sitter og arbeider med dette prosjektet.

Dette er et møysommelig og tidkrevende arbeide som krever en tålmodig og iherdig innsats.

Når det gjelder bygdebøkene på Karmøy mangler det ca.35, de fleste av disse på Avaldsnes. Dette arbeidet pågår kontinuerlig, men det er tidkrevende og vi ønsker å få flere med på dette arbeidet

Slektsforum Karmøy fyller ti år i 2006 og vi ønsker å markere det med en åpen dag på vårt møtelokale.

Informasjon om dette vil komme på vår hjemmeside senere.

Vi har en ganske stor samling av fotografier som ligger på en egen datamaskin, og vi har også en del bilder som burde bli skannet og lagt inn.

Men dessverre så mangler vi noen som kan være interessert i å ta seg av dette arbeidet

På vår Gjestebook har vi har vi forholdsvis mange henvendelser, men jeg har på følelsen av at mange av disse ikke får svar på sine spørsmål. Jeg vil derfor oppfordre medlemmene til å gå inn i gjesteboken og se om de kan ta kontakt og gi hjelp der det er mulig.

Johannes Hellesland

Aktstykker fra Karmøy i saken mot Hans Nielsen Hauge

ved Skoleinspektør R. Tveterås

Hans Nielsen Hauge

I juli måned 1804 blev der til Norges prester sendt en henstilling fra kanselliet i København om å avgi uttalelse angående Hans Nielsen Huges virksomhet og til like fremkomme med forslag om hva der burde gjøres for å få Huges virksomhet stanset. Blant de mange innberetninger som da blev avgitt, er der også en hel del fra prester i Rogaland. Disse innberetninger har ikke tideligere vært offentliggjort, men de har sin store interesse både som tidsbillede og fordi de klart viser samtidens syn på den av Hauge reiste bevegelse.

De viser også temmelig nøyaktig til hvilke strøk av Rogaland Huges vekkelse var nådd frem i det år da Hans Nielsen Hauge ble fengslet.

De originale dokumenter finnes i Riksarkivet der dokumentasjonen gjengis i sin helhet, *men gjengis her i kort versjon med de 2 Sogneprestene på Karmøy, som har avgitt sin innberetning om Hans Nielsen Hauge og noen av Huges venner i distriktet.* (Uthevelse tilføyd)

Sogneprest Jørgen Sverdrup, Avaldsnes.

Jørgen Sverdrup var sogneprest i Avaldsnes 1789 – 1807. Han var født på Helgeland i 1732 og døde på Avaldsnes i 1810. Han hadde en tid gjort tjeneste iblant Eskimoene i Jakobshavn på Grønland.

Pro memoria.

Hr. prestens cirkulære av 20 d.m. hadde jeg den ære å motta om aften 22 nest etter og sendt det over til Torvastad den følgende dag.

Alt hva jeg etter den derved skjedd oppfordring å angi mine ringe betenkninger angående den i amtets skrivelse av 12 d.m. omhandlende Hans Nielsen Hauge vet å innberette består i følgende:

Jeg vet ikke noensinne å ha sett enten bemeldte Hans Nielsen Hauge selv eller noen av hans emissærer, ei heller er hans skrifter kommet meg for øye. Omtrent for 2 år siden skal en eller flere av hans omvandrende predikanter ha vært her i sognet, ja også på prestegården, og en søndags formiddag mens jeg var i kirken og skriftet, i min Borgestue holdt taler til noen av allmuen, hvilket ikke ble meg bekjent føre enn sildig om ettermiddagen, da de allerede var bortreist. Da tror jeg ikke at deres foredrag den gang ble applaudert av tilhørerne, så sant jeg siden ei har sporet noen virkning derav. Ikke føre enn nå i denne sommer for 4 a 5 uker siden har her ytret seg noen uorden som etter beretning skal være en virkning av Hans Nielsen Huges skrifers lesning og hans emissærers taler, nemlig en husmann under gården Høye i Torvastad, nemlig Einar Larsen, gerådete i sådan sinnsforvirrelse at han med hugg og slag angrep de han møtende ganske uskyldige mennesker uten å oppgi eller kunne oppgi noen gyldig årsak, hvorfor han gjorde det.

Bemeldte fattige husmann har jeg lenge kjent og ansett ham for å være en av de ordentlige og skikkeligste av mine sognefolk, derfor, da dette hans forhold kom meg for øre, trodde jeg han ved en eller annen legemlig sykdom kunne være gerådet i raseri, men siden er meg berettet at dette raseri skal ha hatt sin opprinnelse fra Hans

Nielsen Hauges skrifter lesning og hans omvandrende predikanter taler, blant disse især en kone boende i Skjolds kall, der skal være nærbeslektet eller besvoret med ommeldte Einar Larsen, og skal både ha preket for han, som og forsynt han med 2 av Hans Nielsen Hauges skrifter, hvilke jeg gjerne forønsket å få se, men ikke ennå kunnet overkomme.

Jeg har heller ikke funnet leilighet til å få tale med Einar Larsen, der det nå sies å holde seg rolig etter at bemeldte skrifter er han fratatt.

Hans Nielsen Hauge, hans skrifter og hans tilhengere, kjenner jeg altså bare av andres muntlige utsagn, samt av hva Hr. Biskop Hansen anfører dem angående i sin forrige år utgitte skrivelse pag. 69 fgg. i hvilken avhandling han og foreslår midler til å få ramme og stanse dette onde.

Disse av hans høyerverdighet foreslåtte midler er etter mine ringe tanker vel ikke hastigvirkende, men da uten tvil de sikreste, når til like den verdslige arm understøtter religionslærerne ved etter lov å straffe de lastverdige som ikke vil la seg rokke og forbedre ved ord og formaninger. Skjer dette ikke, da blir de av Hr. Biskopen foreslåtte midler uten virkning, til da vil lastene ta overhånd, og dette der blant oss der lar oss kalle kristne, dessverre hersker så mange grove laster, er just en av de fornemste ting, hvorpå fanatikerne grunner seg, når de vil bevise fornødenheten av deres forgitte særdeles kall til å være lærere.

Avaldsnes prestegård den 24. juli 1804.

Ærbødigst
Jørgen Sverdrup.

VELDES
MALERSERVICE

Akrehamn Trålboleri AS
P.O. Box 115 - N-4290 Akrehamn
Telefon
52 84 45 20

Sogneprest Fredrik Arntz von Krogh

Fredrik Arentz von Krogh var sogneprest i Skudesnes i 1802 – 1845. Han er født på Skudesnes i 1769 og døde sammesteds i 1845. Under krigen var han divisjonschief for kystverket. Fikk Dannbrogskorset for sitt heltemot.

Promemoria.

I anledning av Deres høyvelbårenhets skrivelse av 12. juli hvorved kommuniseres kanselliets sirkulære av 30. juni d.å. har jeg den ære å innberette følgende:

Hans Nielsen Huges eller hans tilhengers svermeri er ikke merket her, uaktet smitten i temmelig grad skal ha grepet om seg i naboprestegjeldene Skjold og Rennesøy. Jeg har derfor heller aldri hatt anledning til å få en på egen erfaring grunnet kunnskap om disse svermernes grunnsetninger og fremgangsmåte. Deres skrifter, hvorav noen straks etter min ankomst hertil er fallen meg i hendene, inneholder som bekjent et Confusum caos av meningsløse begreper i religionen, som jeg trodde ville bli uten all innflytelse på gemyttene, når ikke erfaring lærte det motsatte og gav derved et sørgelig bevis på hvor langt den norske allmue står tilbake i sann opplysning.

Hva jeg vet om disse svermerne grunner jeg på hans høyærverdighet Biskop Hansens oppgivelse i hans pastoralskrivelse om fanatisme og hans avskjedsbrev til presteskabet i Kristiansand s stift, så vel som hr. pastor Hagerups bidrag i Fallesens teologiske månedsskiftet for september f.å. så vel som hr. doktor og stiftprost Beehs utgitte skrift under tittel: Råd og advarsler imot svermeri og dets bedrøvelige virkninger, anpriser også midler herimot, som i mine ringe tanker vist er de grundigste, passeligste og til like virksomme, så lenge ilden ikke har grepet for vidt om seg, og svermerne ei gjør seg skyldige i uorden og forbrytelser mot statens lover og den borgelige lykkasalighet. Men kan dette bevises, da synes jeg meg at staten rett og rettferdighet krever alvorligere og mer hastigvirende midler mot dette onde.

Etter andres, måskje partisks, muntlige utsagn tør jeg ikke felle noen dom om Hans Nielsen Hauge og hans tilhengere. Dog dette vet jeg etter pålitelige data, at de på deres omvandringer i disse egne såre sjelden vegrer seg for å motta den beste pleie og oppvarting som tilbys dem, likesom de også lar seg betale for deres uoppbyggelige bøker, og sjelden utdeler dem gratis, hvilket er det motsatte av her. biskop Hansens oppgivende om dem.

Likeledes har data for at Hans Nielsen Hauge fordrer pengesummer av dem som innfinder seg hos han for å erholde fullmakt til apostel-embedet, og at denne nektes dem når de ikke kan utrede det forlangte, hvilket skal være tilfelle med 2 av dette svermeri forvillede unge mennesker av nabosognene.

For å forebygge at ikke dette skadelige og mennesket vanærende svermeri skal antennes i de meg anbetrodde menigheter, har jeg ikke forsømt noen

bekvem leilighet, dels offentlige men især ved private samtaler titt å gjøre mine tilhørere oppmerksomme på, hvor aldeles stridende dette uvesen er mot Jesu velgjørende og blide religions ånd, til hvilke dårligheter, galskaper og synder det kan forlede mennesket, hvilke sorgelige følger for vår borgelige og huslige lykksalighet det vil ha, om smitten grep alminneligere om seg, og således har jeg med kjennelig varme og følelse for tilhørernes eget vel rådet og advart derimot.

Til like har jeg pålagt mine medhjelpere som en vesentlig plikt hver i sitt distrikt å holde våkent øye med at ingen av disse omløpende predikanter får leilighet og tillatelse å holde forsamlinger i menighetene, og når noen sådan måtte innfinne seg, da straks å innberette meg det, at denne da som passløs landstryker kunne bringes ut av prestegjeldets grenser, tilbake til sitt rette hjem og oppholdssted.

Når enhver prest med blid og kjærlig omgang med tilhørerne, ved tro oppfyllelse av embetsplikter ved alle leiligheter stadfester den overbevisning for dem, at han er det han bør være, deres hulle venn, deres velmenende og forstandige leder og rådgiver, der i alt sikter til deres lykksalighets fremme: sandeligen, han skal da ikke ha årsak å klage over mangel på inderlig fortrolighet, kjærlighet og aktelse hos folket! Og står han høyt i dette behagelige forhold til sin menighet, da våger jeg å påstå: at hans forstandige, velmenende formanger og advarsler vil alltid werde mer gjeldene hos tilhørerne enn de omløpende svermeres dårskaper og usammenhengende sludder, hvilket de allerede forut ved den elskede lærers gitte advarsler har grunnet fordom imot. Herav har jeg hatt den glede at ikke svermeriet i dette prestegjeld har fått minste næring, uaktet atskillige fruktesløse forsøk er gjort fra naboprestegjeldene. Og jeg nærer det faste håp at de også med Guds bistand i fremtiden skal være uten virkning.

På ethvert sted altså, hvor fanatismen ikke har utberedt seg, tror jeg derfor at en rettskaffen og yndet lærers betimelige årvåkenhet og klokskaps regler vil være tilstrekkelige til å forebygge at ikke dette ukrutt får vekst. Men hvor det uformodentligen og uventet har festet røtter, hvor det først har antent uenighets og mistillits gnist imellom læreren og tilhørerne og frembringer hine sorgelige følger som kanselliets skrivelse av 30. juli melder om: da tror jeg at religionslæreren, endog med den beste konduite, er uformuende til å kunne stanse, en så slukke den om seg gripende ild, når den største del av hans tilhørere forakter ham, og er etter grunnesetninger hans fiender og etterstrebere. Mon det ikke her var å tilråde som billig og rettferdig, at loven og den verdslige øvrighet overmåte understøtter lærernes redelige bestrebelse ved kraftige midler som en vis og rettferdig lovgivning fant det tjenligste og minst stridende mot kristelig toleranse? Hvilke disse midler skulle være besitter jeg ikke innsikt nok i lovgivningsvesenet til å kunne angi.

Måskje en skjerpelse og nøyaktigere håndhevelse av forbudet mot uttallige religiøse sammenkomster, en alvorlig oppsikt med at disse omløpende predikanter ikke skal uten øvrighets lov og tillatelse forlate hjem og næringsvei og streife om og utbrede fanatisk lære. Et forbud mot deres bøkens trykning og utsalg som, hvor lite de enn kvalifiserer seg til å komme under kritikkens domstol, dog stifter skade og forvirrelse blant allmuen, utbreder dumbet og irreligiøsitet og hindrer opplysningens fremgang, hvilket dog alltid er skadelig for statens vel, ved den

lumpne fordel en egennyttig boktrykker eller bokhandler kan innhente ved å trykke eller avhende dette elendige kram som bare dumhet og forbindelse så begjerligen betaler. Måskje disse 3 midler vil bidra i det minste til å stanse fanatismens videre utbredelse?

De fra hr. prost Sverdrup innkomne betenkninger sendes herved inn originale. Fra sognepresten til Torvestad, som nettopp er ankommet, har jeg ennå ikke fått.

Jeg vet nå med visshet at Hans Nielsen Hauges tilhengere har ingen fremgang har gjort i sistnevnte prestegjeld. Da denne min besvarelse lenge har ligget ferdig og ventet på leilighet til postskibet, som nå i høyslåtens tid er meget sjelden, så vil jeg ikke lenger utsette disse mine intetsigende bemerkninger, men skal så snart hr. Jalles's innløper fremsende den i fall jeg finner det gagnlig.

Falnes prestegård den 18. august 1804

Ærbødigst
Fredrik A. von Krogh

Hans Nielsen Hauges venner.

Da denne omstrefende predikant også for Rogaland fikk en ganske stor betydning, vil jeg her i ganske korte trekk dra frem minnet om han og noen av hans gode venner på disse kanter av landet.

Første gang Hans Nielsen Hauge besøkte Rogaland var i året 1798. Han kom da fra Bergen til Stavanger og fortsatte sørover Jæren, langs sjøkanten. Om husmøter som han holdt ved denne anledning er ikke oppbevart noen steder, derimot er det nevnt enkelte trekk om hans samtaler med de enkelte og den betydning dette fikk for deres senere liv.

I 1801 kom Hauge igjen til disse kanter, og denne gang gjaldt hans besøk særlig Rennesøy. Han besøkte også Karmøy med flere anledninger. Hauge visste nemlig at John Haugvaldstad hadde gjort iherdige forsøk på å treffe ham uten å oppnå sin hensikt. De to menn, som den gang begge var unge, talte mye sammen og ble venner for livet.

Det viktigste år for Hauges virksomhet i Rogaland er 1804. Han hadde da hatt en veldig lang reise oppover hele Nordland til Troms, derfra nedover til Trondheim, så til Gudbrandsdalen og over til Setersdalen og ned gjennom hele dalen til Kristiansand. Tok så nordover til Egersund, hvor han hadde mange gode venner, særlig på Eigerøya. Hauge fortsatte nordover Jæren, og store mengder tettet seg om

ham. De kom milevis for å høre ham og det ble ofte trangt om husrom, så at møtene måtte holdes ute under åpen himmel.

Mest bekjent ble hans oppbyggelse møte hos Nils Aase i Høyland. Det var annen søndag i faste, og møtet var bestemt til kl.5 om ettermiddagen. Sognepresten i Høyland, Knud Wessel Brown var budsendt, men først da Hauge var ferdig med preken, så kom hr. sogneprest Brown tilstede. Han bad da Hauge om å fortsette med å preke. De sang en salme, og da den var sunget til ende, reiste Hauge seg igjen å prekte i tilknytning til dagens epistel. Der var en åndskraft og ild over Hauges ord som grep alle, også sogneprest Brown var sterkt berørt og da talen var slutt, reiste han seg og takket Hauge.

Sogneprest Brown var en søsterdatters sønn av Petter Wessel Tordenskjold. Fra Høyland fortsatte Hans Nielsen Hauge til Stavanger og derfra til Avaldsnes, hvor han som ovenfor nevnt også før hadde vært, derfra opp til Bergen. Hauge hadde da vært på reise i omkring 15 måneder og tilbakelagt ca. 650 mil, mest til fots. Men det ble også hans siste store reise, og fra Rogaland utgikk den skrivelse som førte til Hauges fengsling.

Sogneprest Arve Kristian Linde Heiberg på Rennesøy strevet med sine sogneselskaper, og da han merket at Hauges venner ikke var ham til noen støtte, men snarere det motsatte, sendte han inn en skriftlig klage til biskop Peder Hansen og besværet seg over haugianernes fanatiske og svermerske opptreden rundt denne omstreifene Hans Nielsen Hauge fra Tune i Østfold.

Og biskop Hansen som var fullblods rasjonalist, tok mot denne klage med begjærighet og sendt den til København og gav den en følgeskrivelse hvor han utøser sin harme over <<den beryktede Hans Nielsen Hauge og hans omvankende emissærer>> for det norske folk. Kanselliet i København setter seg nå i bevegelse, innhenter vitnesbyrd så vel fra den verdslige øvrighet som fra geisligheten over hele Norges land, og på grunnlag av disse vitnesbyrd som nesten alle var meget nedsettende blev Hauges fengsling besluttet og snart deretter også iverksatt.

Men dermed var ikke Hauges innflytelse avsluttet. Over hele Rogaland var her en trofast flokk av venner som bar gjerningen videre. Hauges skrifter var mye benyttet, dessuten Luther, Johan Arnd, Kristian Scriver o. fl. Både menn og kvinner deltok i møtene.

Ole Seglem var født på Eigerøy ved Egersund i 1776, var en trofast haugianer men han måtte flykte senere til Stavanger. Hans hustru Pernille var fra Vang eller Furnes ved Hamar, og hun optrådte like fra sin ungdom av som oppbyggelsestaler hos haugianerne. Hun kom til Egersund og ble gift med en eldre sjømann, Nils Opstad, men han døde kort etter og ble gift med Ole Selem. Deres hjem ble et yndet samlingssted for Hauges venner gjennom en rekke år, de brevvekslet mye sammen. I 1821 døde Pernille Seglem, bare 45 år gammel. Deres datter Oline ble gift med den landskjente haugianer Ole Svanøe, og en annen datter, Pernille d.y. ble gift med haugianeren Per Ramsland i Stavanger. Sistnevntes datter Beate ble gift med forfatter Alexander Kielland som således fra nærmeste hold kunne få pålitelig beskjed om haugianerne, og dette har som bekjent satt merker i hans forfatterskap, i Garmann og Worse.

Ketil Aarstad, fra Helleland var en opplyst og ansett mann. Han var en tid stortingsmann for Rogaland fylke.

Torger Sigveland, en av de fremste blant Hauges venner i Stavanger, han var tenksom, god i råd og eiet stor anseelse. I vanskelige spørsmål unnlot man sjelden å høre hans mening.

Helge Myhre, var østlending men kom til Stavanger og gikk i fargelære hos John Haugvaldstad. Grunnet senere egen forretning som han arbeidet frem til en stor bedrift.

H.J. Myhrebø, bodde i sine yngre år i Stavanger men flyttet senere til østlandet. Han var en begavet predikant og som sådan mye benyttet. Han var til stede ved John Haugvalstads dødsleie og det sies at Haugvaldstad døde med hodet lenet til Myhrebøs fang.

Mange andre kunne nevnes, så vel i Stavanger som omkring i Rogaland, men opp over alle andre raket John Haugvaldstad i anseelse blant Hauges venner. Stillfarende og beskjeden i sin fremtreden eiet han også en myndighet som alle bøyet seg for, og hans råd ble hørt og tatt til følge i enhver vanskelig sak. Uten hans anbefalning nyttet det ikke for noen å tre frem i de haugianske kretser på vestlandet.

Rett mange av Hans Nielsen Hauges venner nådde etterhånden frem til en god økonomisk stilling. De var flittige, nøysomme og pålitelige, hadde ofte utpreget praktisk sans og kom derfor i regelen godt i vei, enten det var som gårdbrukere på landet eller som håndverkere, industridrivende eller kjøpmenn i byen.

De fant ofte selv at de hadde altfor lite av allmenn kunnskap og sørget derfor gjerne for å gi sine barn en god utdanning. Vi har derfor tallrike eksempler på at sønner og døtre av disse gamle haugianerne er nådd frem til høve og betydningsfulle stillinger i samfunnet.

Hans Erik Elektro

Tlf: 52 81 83 00 - Fax 52 81 83 01
 Mobil: 916 25 253
 Email: hanserikelektro@online.no
 4270 Åkrehamn

Elektriske installasjoner og reparasjoner

Då engelskmannen vilde ta Skudeneshavn

Av Sigurd Jakobsen.

Engelske Man-of-War krigsskip uten for norskekysten.

Det var laurdag ettermiddag i krigens tider, millom 1807 og 1814. Lars Haga satt i fiskarbåten sin utanfyre Skudeneshavn, med ryggen mot soli i vest. Engelske krigsskip kryssa i dei dagar heile den norske kysten. Lars låg mitt uppi solstrima, so folki om bord i ein engelsk man-of-war som låg der la merke til den einslege karen. Dei sette ei jolle på sjøen med fullt mannskap, for ut og tok han stakkars Lars tilfange.

Lars Haga hotta ikkje karane fyrr jolla låg tett upp til hans robåt. Han måtte fylgja umbord til engelskmennene, og der blei han spurt um det ikkje var so at der var ein liten by på Sør Karmøy. Han svarte dei, at det var ingen by, men eit lite "strandsted", som hette Skudeneshavn.

Han harstridde fullt og fast at han måtte fylgja med til England, men komanderande lova å gi han fri dersom han vilde føre skipet inn til Skudeneshavn.

Då dei kom til pynten ved Geitungen fyr, peikte han innover og sa, at her er innseglingi, men skuta stakk so djupt at ho vilde ta grunnen. Men øverstkomanderande meinte han skulde klare <<biffen>>, og sette kursen innover.

Eit stykke inne sette skuta baugen i veret. Den hadde gått på grunn, og endå dei arbeidde både trutt og lenge stod skuta like fast. Innanfyre på hamnen låg eit par hollandske krigsskip som hadde søkt inn for veret. Engelskmannen prøvde å fyra av eit par skot, men kulorne rakk ikkje inn.

På land gjekk bodet um at fienden helt på å ta inn hamni, og der blei sendt efter sogneprost Frederik Arentz von Krogh, som nettupp då hadde gudstenesta i Åkra kyrkja. Dette var utpå søndag fyremiddag.

Det vart skrive på ein lapp at fienden herja og vilde innta Skudeneshavn, lappen blei sendt upp til prosten. Han stana mitt i preki, las kva som stod på lappen, høgt og med ettertrykk. Fienden vil ta landet, til Skudeneshavn alle mann!

Bevæbne eder og la busstikken gå. – Vardarne vart tende. Folket samla seg i store flokkar, og søryver bar det, med spaar, sigdar, hakker og forresten alt dei kunne finna som egna seg til vapen. Alle sprong dei som i ørska for å jaga fienden burt.

På strondi stod sogneprost von Krogh med sine folk. Dei huja og skreik verre, og trua md vapni sine. Engelskmennene såg den store folkemassa og blei ganske forfærda. Dei arbeidde alt reimer og tøy kunde tåla med å få skipet av grunnen, og då dei flutte lasti loknast det endelig å få skipet av.

Imens nådde bodet um fienden til Stavanger og vidare – og der kom krigsskip til for å hjelpa. Då engelskmannen såg det, sette dei snuten mot opne havet og forsvant i horisânten. Men fyrr dei drog avstad blei han Lars Haga sett fri. Engelskmennene såg at han hadde tala sandt. Han fekk gå i båten sin og fekk med seg rikelig med proviant.

Sjeret der dette engelske skibet støtte på har seinare fått namnet "Engelskmannen". Sogneprost Frederik Arentz von Krogh fekk for dette karstykket sitt "Dannebrogskors", som han bar med æra.

Det var underleg kva denne mannen kunde få til. I den verste hungersnaudi skaffa han ei skuta med reinkodden frå Danmark. Korleis han greidde det må foglane veda. Ingen visste det då i alle fald. Ein visste berre at han hadde stor anseelse og indflydelse og at det måtte vera det som var komme han til hjelp. Han delte skjølvt ut koddnet i rasjonar, for han kjendte kvar husly i heila distrikte, og han visste kvar nauå og trogen vart størst. Og folk fekk deretter. Alle snakka um han, og soga um den gjerve prosten nådde vidt ikring. Ein meir hjelpsam og gjevare kar skulde ein leida lenge itte.

Kilde: Rogaland Historielags årshefte 1928

Karmøys lokalhistorie i bilder.

Marit, som er fra Stavanger, og Jan, som er fra Strand, er begge historikere med hovedoppgave i lokalhistorie – en demografisk og økonomisk undersøkelse fra en Stavangerbydel på 1800-tallet.

I 1990 var vi begge på Statsarkivet i Stavanger, Jan som arkivar og Marit som fotoarkivar. Dette året startet vi forlaget fordi vi fant ut at vi ville bytte ut arkivering med formidling. I flere år hadde vi hjulpet andre som trengte stoff og bilder til artikler og bøker. Nå var tiden kommet da vi selv ville produsere og utgi det vi var opptatt av, nemlig gamle fotografi og lokalhistorie – historier og opplysninger først og fremst knyttet til bildene.

4 bøker Åkra og Veia

2 bok Avaldsnes

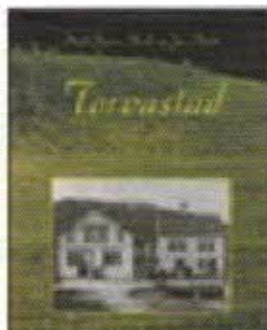
3 bøker Kopervik og Stangeland

Forlagets "flaggskip" ble en lokalhistorisk fotobok fra vår egen bydel i Stavanger; Madla. I løpet av disse 15 årene, har det blitt nærmere 60 bøker, for det meste i den genren vi foretrekker, nemlig lokalhistoriske fotobøker.

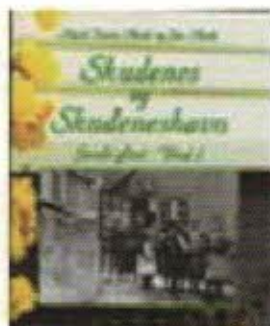
For oss er denne typen lokalhistorie både et levebrød og en interesse. Alt i ung alder fartet vi rundt på små, lokale bygdemuseum for å suge til å stemninger og kunnskap. Fotografiapparatene var alltid med, og her lå jo altså allerede en kime til det vi skulle komme til å leve av i voksen alder: lokalhistorie og fotografier. Og det er nok særlig den nære historien – både i tid og sted – som interesserer oss mest; 1800- og 1900-tallet og norsk historie.

1 bok Fastlandet Karmøy

2 bøker Torvestad

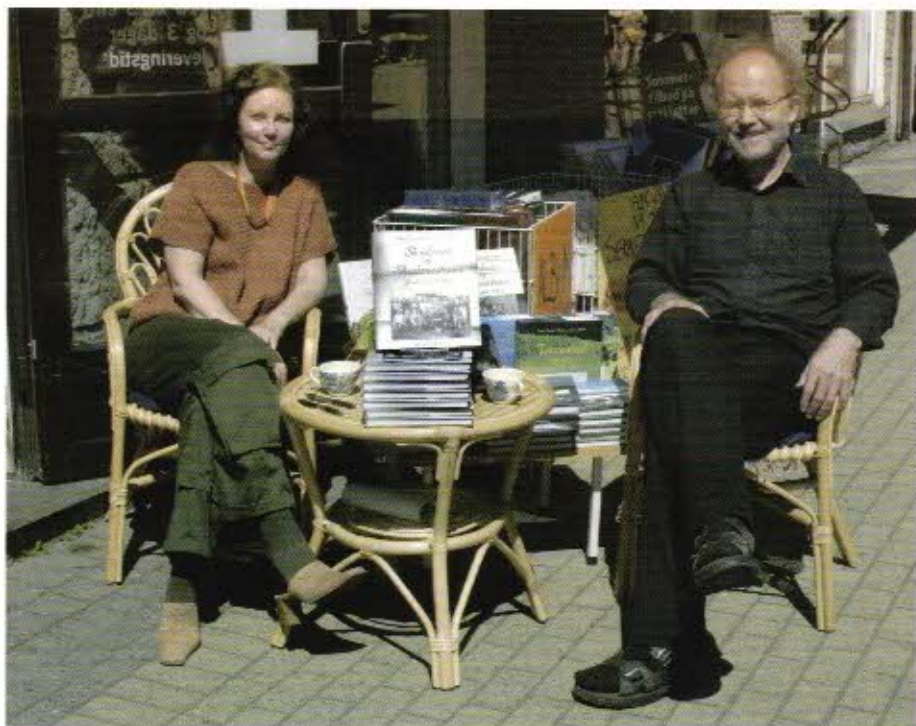
4 bøker Skudenes og
Skudeneshavn

Vi har laget bøker fra Lillesand i øst til Hol i Hallingdal i nord. Men de fleste av våre bøker er fra Stavanger, Sandnes og ikke minst fra Karmøy.

At vi har klart å holde to stillinger i denne "mann & kone"-bedriften, skyldes vel ikke minst nettopp det at det er bare oss to. Vi er enige om det meste, både om at det inn i mellom vil måtte oppstå svært "uortodokse" arbeidstider og at vi også til tider må sette "tæring" etter "næring" – man blir ikke særlig rik av kun å utgi bøker i så lave opplagstall som det jo en gang må bli med lokalhistorie. Vi er heller ikke "hobby-historikere", med fast inntekt fra annet arbeid eller fra pensjon, slik som tilfellet er for svært mange andre som utgir en bok sånn av og til.

Hvor lenge Hafsrfsjord Forlag fortsatt vil gi levebrød til to mennesker, vet vi ikke. Men vi har ingen planer om å slutte med bokproduksjon. "Hvor vi enn i Norge vanker" er det svært vanlig at vi sier "her fra hadde det vært kjekt å lage en bok". Både kyst-Norge og innlands-Norge har fortsatt mye spennende historie som kunne vært formidlet.

Foreløpig vil vi fullføre bokserien "Gamle Glimt" fra Karmøy, og lignende bøker fra de bydelene i Sandnes som fortsatt gjenstår. Lysten til å "vende tilbake" til Stavanger igjen, har også begynt å melde seg, og vi har nok noen planer fra vår egen by også.

Marit og Jan Alsvik, Skudefestivalen 2005. Foto: Olaf Østevik

Bokn og Nautøy.

av Ludvig Solheim

I årskiftet for 1928 har Anton Espeland skrevet om Rogalands Handelshistorie og Nautøy og funnet ut at Bokn og Nautøy har spillet en mektig rolle i fylkets gamle handel og sjøfart. Likeså har han funnet at Sofus Bugge neppe har havt klar for sig at der på Boknaffjell virkelig må ha staat en slik <<Baun>> eller Bokn som et slags Fyr for Sjøfolk. Inn til Bokn har da farmennene søkt havn og i nærheten er blitt en markeds plass eller et torv medoplagsbuer og dette er Nautøy. Efter erkebiskop Henrik Kalteisens latinske kopibok eller dagbok, som nevner Nothau eller Notaw som handelsplass for Hanseatene, mener han da at dette var Nautøy.

Da folk her i Karmsund leste denne artikkel, blev de meget forundret. De hadde aldri kunnet tenke sig at Bokn og Nautøy hadde spillet en slik rolle i handel og det ennog i Hanseathandel.

Den 2. juni dette år (1930) tok det samlede styre i Rogalands Historielag en tur til Nautøy. Resultatet av undersøkelsen skal her meddeles.

Først skal da nevnes de historiske opplysninger som også Espeland henviser til. I Fornmannasogur er fortalt, at sommeren 1208 holdtes et forliksmøte på Kvitøy mellom Birkebeinere og Bagler og at Baglernes skib lå da <<ved Nauteyna.>>

Noget annet Nautøy enn dette bakom Bokn finnes ikke heromkring. Amtmann de Fine nevner da i sin beskrivelse av Stavanger Amt, at på Nautøy <<ses et høit rundt fjeld eller klippe, kaldet Slottet, hvor endnu i 1745 vises nogle mure i form som volde runden om, men under Nautforfaldne.>> Efter Kraft 1842 fantes av disse kun ubetydelige spor. Dette vet vi om Nautøy og ikke mer.

Den finnes ikke i siste matrikkel fra Dansketiden (1723) og er i den senere tid kommet inn i matrikkelen, da den blev handelsvare som sauebeite. Den har også i sin tid tilhørt en Tysværbu, da den ligger likeså laglig til for Tysvær som sauebeite. I den siste tid har den tilhørt Bokn herred og står da som matrikelno. i Bokn. At navnet er gammelt er tydelig nok. Litt nordenfor Nautøy ligger Bukkholmen.

Ved undersøkelser så vi midt på øien levninger av et buhus av rå sten. Det har vært skjul for kreaturer i styggevær. Det lå like ved den høiste del, som må ha vært kalt Slottet. Det betyr ikke annet en <<Slottet>> i Tysvær, en mindre høide like ved dampskibsstoppeplassen Slottevik. Det er et spøkende navn. Det er utenkelig, at dette buhus nogensinne har vært menneskebolig. Andre levninger eller hus var ikke å opdagte. Heller ikke var der åkerfall eller merke efter nogen opdyrkning. Den er heller ikke laglig til opdyrkning. Der er ikke tale om havn, ikke merke efter nogen båtvor. En større færing til frakt av kreaturer kunde bare lande i magsvær. Når Baglerflåten har ligget her og ventet på resultatet av forliksmøtet, må mannskapet ha hvilt på årene og andøvet. Sundet mellem Nautøy og Bukkholmen er for trangt til nogen flåte. Hypotesen om handelsplass, faktori eller oplag av handelsvarer må helt oppgis. Anton Espeland er visstnok en flittig gransker i arkiv og gamle skrifter, men her har han dratt for store slutninger av det foreliggende stoff.

Jeg kan forklare det således: I Boye Strøms Topografisk-statistisk Beskrivelse av Stavanger Amt av 1888 står under behandlingen av Bokn og Nautøy: <<Samme ø er måske det <<Nothaw>>, hvor ifølge <<Den norske So>> av 1584 Hansestederne skal have havt sit første Handelsfaktori i Norge, inden de av frygt for sørøvere flyttede til Bergen. >> Dette har Magnus Olsen i Norske Gaardsnavne under Nautøen satt i parentes og anfører Henrik Kalteiseens kopibok, utgitt ved A. Bugge 1899 og Boye Strøm. Da Nautøy ikke er gammelt matrikkelnavn har han ikke hatt annet å henvise til foruten Formmannasogur. Denne parentes har Espeland sløifet og gått ut fra at Nautøy var Hanseaterfaktori. Men Magnus Olsen har ansett det tvilsomt som også Boye Strøm.

Nautøy ligger avsides, slett ikke i seilleden. Like ved har vi Falkeidflæet og Frekasund øien Ogn. Selve dette øinavn tyder på, at der ikke er laglig for seilas. Den gamle ferdselsvei har vært og er Karmsundet. Hvor skal vi da søke <<Nothaw>> Et medlem av Rogaland Historielags styre Aamd. Salveson, som kjenner Karmsund fra den tid han var lærer og senere styrer av den flyttbare ungdomsskole, hadde tideligere ytret at Nothaw måtte søkes på en annen kant enn Nautøy, nemlig i Karmsundet. Edv. Edvardsen: <<Nothau som har vært udi Karmsundet.>> Der er det naturlig å finne denne handelsplass. Den fant vi også den 2. juli like ved Avaldsnes, før vi kommer til det trange Salhus eller Norheim, som det heter på fastlandet. Det heter den dag i dag Nøttehavnen. Salveson har hørt om en kone fortelle om mannen sin, at han <<natta yve på Nottå.>> <<Nottå>> er kanskje det gamle navn på Prestholmen. Når vi tenker på at farmenn og vikinger alltid la tillands for natten, når de ikke var på åpne havet. Da forstår vi at det her var laglig å legge tillands i god havn. Her er den store trafikkåre like ved Salhus, <<Søluse>>. Her går ferdselen fra fastlandet til Kormt Karmøy over det smale sund, her går ferdselen nord og sør. Her ligger kongsgården Avaldsnes med sin gamle tingplass Gloppe fra 1200 tallet og lagmannen har visstnok bodd her ogsaa. Her kunde sjørøverne finne bytte. Hanseaterne har høsten 1368 herjet på begge sider av Karmsundet. Selve kongsgården blev da brent.

Her var det Asbjørn Selsbane la til både på nedtur og opptur. Her har vært tingplass og handelsplass i manns minne, før Haugesund blev by. Karoline Bjørnson har levet en tid av sin barndom her, da faren hadde handel på Gloppe. Nu er det bare murlevninger igjen.

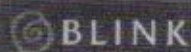
Det samme emne har Anton Espeland behandlet i <<Maal og Minne>> for 1930 §110 under tittel <<Buck van See – Buck van Raa.>> Hertil nogen bemerkninger. Fyr har der aldri vært på Bokn. At der var <<Baun>> i krigstid i kong Haakon den godes tid er rimelig. Navnet Bokn er eldre enn som så. Det hører til <<Veiens Navn>> for å bruke Magnus Olsens ord. Når nogen kommer fra havet, så er Bokn det rette merke å finne frem efter. Det ligger også i navnet. Det er Sofus Bugges tolkning. At *n* hører til roten i ordet ser vi av sammensetningen Boknafjorden og Boknaberg. Buck van Raa, hollendernavnet, heter i folkemund <<Bookjen>>. Dyrenavn er vanlig på holmer og skjær. Hafrfjodr, Havfjord, Prestaskjæret, som visstnok i gammel tid har hett Hafr, bukk. Vi har Høvring i Avaldsnes, som visstnok er laget av Hafr. Galten i Rennesøy, Brugalten i Sunnfjord

etter Bru, nu Svano. Jelsahunden og Landsneshunden i Ryfylke. Handelen i middelalderen har Espeland lagt sin elsk på, så Kopervik også må holde for, Kopervik i Skoger, nu i Drammens by, har visstnok A. Kjær søkt å forklare av kauparc, kjøper. Magnus Olsen siger så hensynsfull: <<Det synes berettiget med A.Kjær at gjøre et forsøk paa at bringe navnet i forbindelse med ord for kjøper.>> Selv mener han ikke det er rett. Et sted vil alltid bli opkalt efter en kjøper, men heller efter en selger. Kaupmadr er det vanlige ord for kjøpmann. Det ordet vi i Kjøbenhavn, Kaupmannahavn. I Jelsa har vi Farmannsvik og farmann er en handelsmann. Hjalmar Falk sier: <<De anførte forklaringer av A.Kjær anser jeg for uriktige. Derimod Koparnaglen utenfor Koparvik i Karmsundet er et <<Veiens Navn>>. Alle som reiste den gamle ferdselsveien mått ha et navn på slike skjær. Og den brune koparfargen på skjæret er ophavet. Så er det farende folk som hadde bruk for navnet Kopervik. Folket på stedet og rundt omkring sier bare Våjen, Vågen fordi trang ikke noget annet. Men det farende folk måtte skille denne våg fra andre våger>>.

Lenger nord i Karmsundet har vi <<Høge Varane>>, ikke Høievarde som kartene viser.

Det er flertallsord og gården innenfor heter Vorå eller Vårå. Det er flertall i dativ av varde. Dette er også <<Veiens Navn>>. Her var ankerplass for seilskib, som ikke kunde krysse i motvind. Her blev også fyr, Vippefyr, i 1670. den mann som holdt denne fyr vedlike fikk belønning av den danske stat og fikk hete Pettersen von Fyren, noe som gikk i arv fra far til søn i flere ledd framover. Hollenderne ha fortjeneste av å få i stand karter over den norske kyst i Middelalderen, men de er ikke autoriteter, når det gjelder navn.

Kilde: Rogaland Historielags årsshefte 1930

Hans J. Rasmussen as

Tlf. 52 81 12 40 – Fax 52 81 12 49

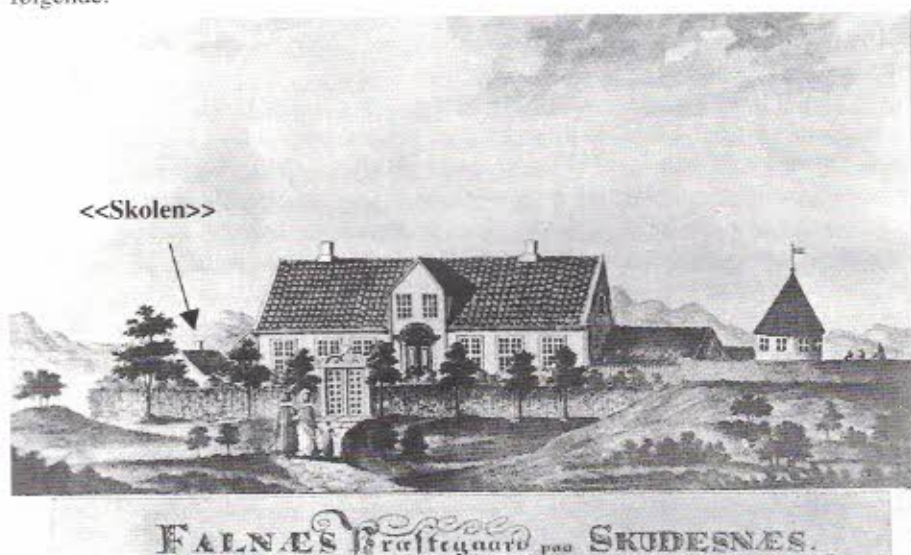
Postboks 204, 4296 Åkrehamn

Plan for Fattig-Væsenet i Skudesnæs og Torvestad av 1782.

Ved Lærer O. Riisdal.

I året 1841 brændte en av bygningerne på Skudenes prestegård. Det var ikke hovedbygningen som brændte, men en mindre, som blev brugt av huslæreren og derfor blev kaldt <<skolen.>> I denne bygning havde presten sit kontor, og prestegjeldets ministerialbog brændte ved denne anledning.

Fattigvæsenets regnskabs- og forhandlingsprotokol brændte imidlertid ikke, den er fremdeles i behold, og første sak, som er innført i nævnte protokol er følgende:

UDTOG

af Planen over Fattig-Væsenet udi Ryfølke Fogderie, saaledes som samme til Indretningens Vedligeholdelse paa ethvert Sted er antaget.

Carmsunds Provstie

Schudesnæs og Torvestads Præstegjelde den 7de og 11te May 1782.

Efter at Commissionen paa det nøyeste havde overveiet og bestemt de Fattiges almindelige Forsorg og Pleie, saaledes som de locale Undersøgninger og afholdte Forretninger udviser, blev i Forhaabning af den høye Directions Approbation, enstemmig vedtaget og til Efterlevelse kundgjort, følgende høystfornødne Forholds-Poster:

1.

Alt omløbende Betleie fra fremmede Sogner, skal herefter være aldeles afskaffet og forbudet.

2.

Skulle saadanne omløbende Personer, som ikke med Øvrigheds Pas eller Tilladelse ere forsynede, efter denne Tiid lade seg finde, skal det være Sognemændene aldeles formeent under Mulct af 32 skl. for hver Gang til Sognets Fattig-Casse at give dem Almisse, og om de huuser eller beforderr saadanne Personers Lediggang da derfor at bøde efter Forordningen af 9de Augusti 1754. Derimod skal det være Enhvers Pligt og for at holde Sognene ryddige at besøge dem paagrebne og overleverede til den i Sognet beskikkede Bøygde-Vægter, som dermed viidere efter den ham meddelte Forholds-Order omgaaes.

3.

Anlangende de classificerede Almisse-Lemmes Efterladenskab, da for at udlinde een Lighed og Billighed, og paa det de Fattige ikke enten skal savne deres Arvingers Hielp eller deres gandske Efterladenskab for en ringe Understøttelse af Fattig-Cassen, betages deres Arvinger, naar saadanne ved Døden afgaar, har Sogne-Commissionen under Forhaabning om høy Approbation anseet fornøden at bestemme: at den eller de Almisse-Lemmer, som inden 3de Aars Forløb fra Dato maatte sættes i stand til at kunne ernære sig og sine uden at være Bøygden til Byrde, og derover begjærer sig udelukket fra den offentlige Forsorg og de Fattiges Tal, bør alene godtgjøre Sognets Fattig-Casse hva de deraf har oppbaaret, hvorved al videre Fordring paa deres Efterladenskaber opphører; men vedbliver deslige længere end de her fastsatte 3 Aar at nyde Føde paa Publice Bekostning, tilfalder Beholdningen af deres Boe og Eyendele, naar de bortdøe, Sognets Fattig-Casse.

Vea Hagesenter
 Veakrossen, tlf. 52 82 44 08
 - der hagefolk møtes

**BO
GRØNT**

4.

Og paa det Sogne-Præsten, som det egentlig vedkommer at holde Regnskab over Fattig-Cassens Indtægt og Udgift ved hvert Aars Udgang, derover kunne forfatte og have den vedbørlige Rigtighed, ligesom og at de Fattiges Casse intet unødvendig ved Skifte eller Auctions Sallarie skulle afgaae, indstiller Commissionen til den høye Directions nærmere Forestilling, om ikke her, som i Danmark ved allernaadigst Rescript af 26de Augusti 1735, og ellers paa andre Stæder er tilladt og brugeligt, at Præsten paa Fattig-Cassens Vegne, der betragtes som Myndig Arving, maae ved hvem han finder tienligt lade registrere og auctionere de Bortdøde Fattigers Efterladenskab, liqvidere Gielden og tage Beholdningen til Indtægt, hvilket alt maatte skee uden Betaling eller Afgang for Cassen.

5.

Dersom nogen Sogne-Mand eller Gaardbruger herefter antage Huusmænd, Inderster eller Strandsiddere paa deres Grunde som fra fremmede Præstegielde indkommer, skal det være Grundeyernes Pligt, uden Byrde for Bøygden, udi efterfølgende 3 aar at underholde saadanne indtagne Familier, uden derved at befries for den Fælles Byrde til Sognets rette Fattigers Underholdning; men naar den her bestemte Tiid er udløben, kan saadanne om de geraader i Armod antages blant Sognets Fattige til almindelig Forsorg.

6.

Almisse-Lemmer som tildeles Lægd, skal (naar de kan) arbeide hos sin fostrende ægdemand den Tiid de hos ham nyder Underholdning, de andre derimod, som Commissionen efter befunden Omstændighed har tilladt at omgaae for at sørge Almisse i Sognet, bliver ligeledes forbunden at arbeide hos Sognemændene, saa ofte de maatte behøves eller kan anvises Arbeide proportioneret efter deres Kræfter, dog mod sædvanlig Kost og billig Betaling.

7.

Befindes nogen Almisse-Lem at være henfalden til Drukkenskab, Letfærdighed i Banden og deslige, og ikke efter Advarsel bædrer sig, bør han derfor en à to Gange sættes i Gabe-Stokken en time hver Gang, naar Kirke-Tienesten skeer og desuden afdrages hans Mund-Portion, hva Bøygde-Vægteren for sin Forretning tilkommer.

8.

Bebreider, hindres eller forekommer nogen Almues-Mand den beskikkede Bøygde-Vægter i sine Forretninger eller ikke viiser ham den til fælles Nytte vedbørlige Assistance, bør Den eller De for hver Gang betale til Fattig-Cassen 1 rigsdollar, som efter befunden Rigtighed under Execution inddrives.

9.

De til at besidde Commissionen udnævnte Sogne-Mænd vedbliver dette Ombud udi efterfølgende 3 aar, forinden de fra samme vorder endtlediget.

10.

Hva Penge aarlig ved Omganges-Tavlen i Kirkerne innkommer, de Fattiges beholdne Efterlandenskab, Bøder, som dertil saavel ved den Kongelige Enroulerings Forordninger, som og efter Domme etc. vorder henlagde, forbliver til Indtægt for Præstegieldets Fattig-Casse, deraf bliver igjen de Fattige efter deres Trang, Alder og Skrøbelighed at understøttes, de bortdøde Almisse-Lemmers Begravelse besørget, fattige Fader- og Moderløse Børn opdraget og Bøygde-Vægteren tillagt een aarlig Løn af 1, 1,5 à 2 rigsdollar, over hvilket alt Sognepræsten forfatter aarlig Regnskab, som forklarer Indtægt, Udgift og Casse-Beholdning. Saadant Regnskab anviiises inden Martie Maanedes Udgang det følgende Aar for Herreds Provsten og Fogden, hvilke qva Inspecteurer efterseer og paateigner Regnskabets Rigtighed, og med saadan Paategning maae Sogne-Præsten eller i Tilfælde hans Boe og Arvinger i denne Begivenhed være betrygget og uden videre Ansvar.

At saaledes og i Forventning af Stiftets høye Øvrigheds Approbation inden Sogne-Commissionen er vedtaget og besluttet – testerer

C.L.Dahl

C.A. von Krogh

E.Drejjer

Approbation

Denne af vedkommende Sogne-Commisson med saa god Indsigt og Overlæg forfatte Plan til Fattig-Væsenets Indretning for Schudesnæs og Torvestads Præstegielde udi Carmsunds Provstie bliver herved approberet: alene at dens 4de Aaret indtil videre indstilles, og hva Regnskabernes Forhør og Decision betræffer, hvorum udi Planens 10de Aaret handles, det derved forbliver ved den af os under 14 denne Maaned derom føyede Foranstaltning.

Christiansand den 29 Martii 1783

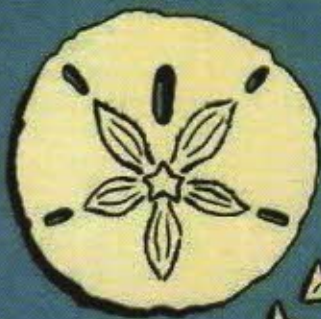
Adeler. E. Hagerup

Kolbeinsen Elektrosenter a.s

Anna Eegsgt. 1 – 4250 Kopervik

Telefon 52 85 11 88

The Legend of the Sand Dollar

There's a pretty little legend
That I would like to tell
Of the birth and death of Jesus
Found in this lowly shell.

The Christmas poinsettia
Etched on the other side
Reminds us of His birthday,
Our Happy Christmastide.

If you examine closely,
You'll see that you find here
Four nail holes and a fifth one.
Made by a Roman's spear.

Now break the center open
And here you will release
The five white doves awaiting
To spread Good Will and Peace.

On one side the Easter lily,
Its center is the star
That appeared unto the shepherds
And led them from afar.

This simple little symbol,
Christ left for you and me
To help us spread His Gospel
Through all eternity.

SYN OG SEGN.

<< MOD >>

En mystisk sykdom i gamle dager.

Av Tor Skiftun

I store deler av Ryfylke var folk i gamle dager plaget av en sykdom som benevntes <<Mod>>. Mange av de eldste nulevende folk i indre Ryfylke og Røldal kan fortelle om denne eller hin som i deres unge år fikk denne sykdom. Men for den nulevende slekt i almindelighet tør benevnelsen være nokså ukjent.

Av hvad gamle folk vet å fortelle synes det å fremgå at det ikke var vanskelig å finne utom det var mod denne eller hin hadde, når han eller hun blev angrepet av sykdom. Men det er allikevel litt vanskelig å få tilfredsstillende opplysninger om hvordan diagnosen stilledes, hvilke spesielle kjennemerker man hadde når det gjaldt denne sykdom.

Av hvad det fortelles synes det å fremgå at sykdommen kom plutselig <<som kasta på ein>>. Den kunde ramme både folk og fê, men alltid kom den brått. Og enten det var mennesker eller kreaturer som blev angrepet, så blev de voldsomt dårlige, fikk heftige smerter og vred og bar sig. Gradsforskjell var der nok, men det her nevnte synes å ha vært et generelt kjennemerke.

Årsaken til <<Mod>> hadde man på det rene. Sykdommen skrev sig fra andre mennesker som hadde satt den på vedkommende. Det var man ikke i tvil om. Og oftest var det gjort med vilje, av hevn eller pur ondskap. Der gas mennesker som var så vonde, at bare de la sin hånd på ei ku, så blev melken forgiftet og aldeles ubrukelig, heter det i Sauda.

Kjerringer som kunne noge var der næsten i hver bygd. Helst fattigkoner som drev forretning i denne bransje. Men det skulde helst vært sykja av litt annen art, især diarhoe de satte på folk som ikke gjorde dem tilviljes. Sjelden <<Mod>>, så vidt en kan forstå.

Det synes fremgå av hvad det fortelles om <<Mod>> plagen at den ikke alltid var påsatt med vilje og vidende eller av pur ondskap. Men forestillingene synes på dette punkt å ha vært nokså meget i det blå.

Lægemidlene mot sykdommen var få, men virksomme. Først og fremst gjaldt det å få tak i den som den syke hadde mod for. Lykkedes det og rette vedkommende la hånden på den syke, forsvandt sykdommen straks, enten det var mennesker eller dyr.

Lyktes det ikke å få tak i den som voldte sykdommen, kunde det hjelpe, dersom man grep over veien der hvor han eller hun hadde gått. Man grep som sagt med hånden over veien og gikk snarest mulig til den syke, som man la hånden på. Ved en sådan berøring tapte modet sin makt.

Jeg skal her meddele et par tilfeller fra <<Mod>>-sykdommens seneste optreden, d.v.s. for 60 – 70 år siden.

En kvinne som nu er i 80 års alderen og bor i Hjelmeland, tjente i sin ungdom hos et par gamle folk. En dag blev hun heftig syk og måtte til sengs. Husbonden hennes var straks på det rene med hvad der feilte henne. Det var <<Mod>> jenta hadde fått. Han begav sig av sted i håp om å møte den person hun hadde mod for, altså årsaken til hennes ildebefinnende.

Husbonden lette og glante både vidt og bredt, men for det første kunde han ingen se, og så måtte han gripe over veiene. Best som han holdt på hermed, blev han opmerksom på en fremmed gammel mann som stevnet like mot hans hus. Og den som blev glad herover var jentens husbond. For han var ikke et øieblikk i tvil om hvordan det hang sammen med henne og den fremmede mann, og så – ja, så var hun snart ganske frisk igjen.

På en gård i Hjelmeland hendte det en vår mens husbonden holdt på å pløie, at hesten hans plutselig fikk vondt på sig, han måtte spendes fra og lå og vred sig så fråden stod ut av munn på den. Mannen var snart klar over at det måtte være <<Mod>> hesten hadde fått. Bare han nu snart lot sig tilsyne, han som var den ufrivillige årsak hertil. Jo, ganske riktig, der borte på veien kommer der en mann gående. Og da mannen ser hesten ligge som nevnt og folk stå om den, må han bort for å se hvad der er i veien. Straks den fremmede hadde følt på den syke hesten med hendene, så blev den god igjen, og husbonden kunde fortsette pløiningen som før.

Såvidt jeg har forstått, så gjorde man i Hjelmeland ikke vedkommende opmerksom på hvad han eller hun ubevisst og ufrivillig var blitt årsak til denne mystiske sykdommen <<Mod>>. Det vilde jo også vært temmelig ubehagelig for vedkommende. Tidligere hadde det antagelig vært annerledes og således antagelig en kilde til megen strid og hev. n.

I mod-sykens siste levealder synes opfatningen å ha vært mildere og ikke så sterkt egnet til å volde hat og hev. n. På Espeland i Sauda blev engang en kvige heftig syk. Efter symptomene å dømme måtte det være <<Mod>>. Folkene på gården funderte sterkt på hvem det kunde være som hadde satt det på det unge kreaturet.

Endelig hugset noen på en jente som kvelden før som var gått hjemmefra sinna og lei sig for noget, hva det nå var. Henne måtte man få tak i. Så skjedde, jenta kom, grep over kviga og straks var dyret ganske friskt igjen.

På gården Auglend i Hjelmeland var det ikke så sjelden at huldrene synte sig. En gang så en mann som gikk oppe i utmarken en hel flokk av dem. Mannen ledte efter nogen sauer og det var lett dimt og fåket. Best som han går og kikker blir han var en flokk mennesker, alle i gråbrune klær. Mannen blev meget forbauset over å se så mange mennesker her på denne tid av døgnet. Gardsfolk kunde det ikke være. Han blev nysgjerrig og smøg sig gjennom endel krattskog bort på et leite for å komme dem på nært hold. Men da han nådde derhen var hele flokken vekk – som sunken i jorden. Så gikk det op for han at det måtte være huldre, for riktige mennesker kunde det umulig være.

Porto

Returadresse:
 Slektsforum Karmøy
 Postboks 135
 4281 SKUDENESHAVN

Vær med og verv medlemmer

Har du venner som kan være interesserte i å bli medlem?

Slektsforum Karmøy er avhengig av medlemmene for å ha en forsvarlig drift og kunne yte god bistand til de som ønsker det

Redaksjonen ønsker artikler og bilder til medlemsbladet Slektforum Karmøy.
 Jeg returnerer hvis ønskes tilsendt materiale.

Send dit bidrag til:

e-post: oddruncolsen@yahoo.no

Postadresse: Odd Rune Olsen
 Kirkeveien 18
 3120 Tønsberg

eller:

e-post: slektsforumkarmoy@c2i.net

Postadresse: Slektforum Karmøy
 Postboks 135
 4278 Skudeneshavn